

Πνίγηκε ενώ κολυμπούσε.....

Για τον Le Corbusier και τα πενήντα χρόνια από τον θάνατό του.

Όπως συμβαίνει συνήθως, η ημερομηνία γέννησης ή θανάτου κάποιας αναγνωρισμένης προσωπικότητας γίνεται αφορμή για την επαναπροσέγγιση της, με την μορφή δημοσιεύσεων, συμποσίων, εκθέσεων και διαφόρων άλλων εκδηλώσεων και δράσεων, οι οποίες πολλαπλασιάζονται ανάλογα με την σπουδαιότητα της εκάστοτε προσωπικότητας.

Η συμπλήρωση φέτος 50 χρόνων από τον θάνατο σε ηλικία 78 ετών, μιας σημαντικής προσωπικότητας της αρχιτεκτονικής, του Charles-Edouard Jeanneret, ή αλλιώς, του διαβόητου Le Corbusier, είναι μια τέτοια ευκαιρία, για συνολική επανεκτίμηση του ιδίου ως προσωπικότητας, όπως επίσης και του έργου του. Ετσι, την εποχή αυτή, εμφανίζεται σε παγκόσμια κλίμακα μια έκρηξη δράσεων από μελετητές κάθε κατηγορίας, όπως κριτικούς της αρχιτεκτονικής, ακαδημαϊκούς, επαγγελματίες αρχιτέκτονες ή θεωρητικούς. Ιδιαίτερα μάλιστα με το διαδίκτυο, παρέχεται το βήμα για να εκδηλωθεί η άποψη όποιου έχει κάτι να πεί, ή νομίζει ότι έχει κάτι να πεί, για αυτό τον αρχιτέκτονα. Η σύγχρονη άλλωστε μεταμοντέρνα κατάσταση μας, επιτρέπει οτιδήποτε, ακόμη και την διεκδίκηση της πνευματικής κληρονομιάς του αρχιτέκτονα, ή ακόμα αυτού που οι ίδιοι εκλαμβάνουν ως αρχιτεκτονική κληρονομιά και την οικειοποιούνται με ευκολία..

Ο Le Corbusier λοιπόν δεν άφησε απλά ένα μονοσήμαντο στίγμα ως αρχιτέκτων στην μοντέρνα αρχιτεκτονική. Αφησε ένα τεράστιο απόθεμα από υλοποιημένες κατασκευές σε πολλά σημεία του πλανήτη, άφησε πάρα πολλά κείμενα που κινούνται ανάμεσα σε διακηρυκτικές υπερβολές και σοβαρές θεωρητικές ανησυχίες, ανάμεσα σε συγγράμματα γεμάτα ενθουσιασμό και ένα είδος αυθόρμητης γλαφυρής γραφής, ανάμεσα σε ταξιδιωτικές εντυπώσεις και οξυδερκείς παρατηρήσεις, ανάμεσα σε προτάσεις που υποδεικνύουν προσωπικό πείσμα για επιβίωση και ταυτόχρονα επιθετικότητα και αυτοπεποίθηση. Ο αρχιτέκτονας αυτός, πού μάλιστα δεν είχε σπουδάσει αρχιτεκτονική, είχε την ικανότητα όχι μόνον να αναγνωρίζει τα ουσιαστικά συστατικά της εποχής του, αλλά διέθετε και την επίγνωση κάποιου είδους προσωπικής αποστολής για την αμφισβήτηση και επαναπροσδιορισμό των αρχών της αρχιτεκτονικής με απώτερο σκοπό το καινούργιο της μέλλον.

Χωρίς αναστολές, αλλά με επιμονή, αγωνία, πάθος, σκέψη και φαντασία, ανέτρεψε όχι μόνον ότι υπήρχε πριν από αυτόν, αλλά κυρίως, με εντυπωσιακή αυτογνωσία αμφισβήτησε τον ίδιο του τον εαυτό, έτσι που κάθε πρότασή του να είναι μια υπέροχη και ταυτόχρονα οδυνηρή για τον επισκέπτη και τον ενεργό μελετητή έκπληξη, κάτι το εντελώς απρόσμενο.

Το έντονο αυτό συναίσθημα αποσυντονισμού του επισκέπτη των έργων του, συνοδεύεται από την αδιόρατη αίσθηση ότι ο αρχιτέκτων βρίσκεται κάπου εκεί στον χώρο, είναι παρών, και υπομειδώντας παρακολουθεί τις αντιδράσεις αμηχανίας που εκδηλώνονται από τους επισκέπτες των έργων αυτών. Υπομειδώντας, αυτός ο οποίος πολύ σπάνια άφηνε το παγωμένο ύφος του να υποχωρήσει, προστατευμένος πίσω από τα μεγάλα στρογγυλά γυαλιά, και ένα αρκετά καλογυμνασμένο σώμα κρυμμένο κάτω από επίσημα καλοραμμένα κοστούμια.

Ηταν λοιπόν αυτός ο οποίος με μια ιδιοφυή σκέψη γεφύρωσε αιώνες, από την ελληνική αρχαιότητα μέχρι την μοντέρνα εποχή και τα προϊόντα της, συγκρίνοντας τον Παρθενώνα

με αυτοκίνητα και αεροπλάνα. Εφηύρε τις βαθιές σχέσεις ανάμεσά τους, που κατά τον ίδιο, βρίσκονται στην ακρίβεια και την τελειότητα της κατασκευής και την, αμφιλεγόμενη, έννοια της λειτουργικότητας. Με πίστη στην αρμονία των αριθμών και των αριθμητικών σχέσεων, συνέταξε συνθετικά και αφαιρετικά ένα σύστημα αναλογιών και διαστάσεων με μέτρο τις διαστάσεις του ανθρώπινου σώματος. Όσες επιφυλάξεις ή αντιρρήσεις και να έχει κανείς, όσα πιθανά λάθη, ή αυθαιρεσίες ενδεχομένως να υπάρχουν στο σύστημα αυτό, η ουσία είναι ότι, αν όχι τίποτα άλλο, τουλάχιστον υποδεικνύει την πίστη στον άνθρωπο όχι ως αφηρημένο μέγεθος, αλλά ως την αφετηρία και απαρχή για την σύνταξη ενός επεξεργασμένου, και κυρίως διαμεσολαβημένου από την ανθρώπινη φαντασία και σκέψη, πλαισίου οργάνωσης των χωρικών σχέσεων και εξ' αυτού των κοινωνικών σχέσεων.

Η άμεση επαφή με χώρους σχεδιασμένους από τον Le Corbusier, υπερβαίνει κάθε προσδοκία που ενδεχομένως έχει δημιουργηθεί κατά την μελέτη του φωτογραφημένου, σχεδιασμένου, και υπερπροβεβλημένου έργου του. Πράγματι, καμμία παρόμοια δευτερογενής αναφορά στο έργο αυτό δεν μπορεί να μεταφέρει την υπερβατική αίσθηση των χώρων που ο αρχιτέκτονας αυτός κατάφερε να σχεδιάσει, και σαν πραγματικός δημιουργός, να δημιουργήσει. Εν μέρει βέβαια αυτό οφείλεται στον επιδέξιο χειρισμό του φωτός, φυσικού και τεχνητού. Εν μέρει βρίσκεται στην ευαίσθητη και άκρως απτική χρήση της υφής των υλικών. Σε μεγάλο βαθμό διακρίνεται στις μικρές αποκλίσεις γωνιών, τοιχωμάτων, δαπέδων και οροφών, στην αυστηρά ελεγχόμενη χρήση των χρωμάτων με τρόπο που να απουλοποιούν την μάζα. Από το λευκό, στα βασικά μπλέ, κίτρινο, κόκκινο και πράσινο, αλλά και κάποτε στην χρήση χρωμάτων άλλων, κάπως απροσδιόριστων και ακαθόριστων. Σε όλα αυτά μαζί, και σε αρκετά άλλα επί μέρους συστατικά, όπως κάποιες λεπτομέρειες, που κάθε φορά εμφανίζονται με διαφορετικό τρόπο και διαφορετική σύνταξη. Πρόκειται δηλαδή για ιδέες και επιλογές που ισορροπούν στις λεπτές γραμμές ανάμεσα στην αυστηρά ξεκάθαρη πρόταση, και στην υπόθεση εργασίας που επιδέχεται διαφορετικές αναγνώσεις, επιβεβαιώσεις, αλλά και υποδόριες απορρίψεις.

Τι όμως συνδέει και συγκρατεί μεταξύ τους όλα αυτά τα μικρά ή μεγάλα, ουσιώδη ή επουσιώδη και αντιφατικά, ορατά συστατικά και τα ενοποιεί σε κάτι κατανοητό, κάτι που έχει διακριτό χαρακτήρα, ταυτότητα και υπόσταση; Τί συμβάλλει στο να προκύπτει ένας χώρος δυναμικός, φορτισμένος με εσωτερική ενέργεια; Τι είναι αυτό που δίνει την αίσθηση κάποιας αδιόρατης κίνησης, ενώ είναι αυστηρά στατικός;

Η απάντηση μοιάζει να βρίσκεται σ' αυτές τις διαστάσεις, σε μεγέθη δεμένα με τις αναλογίες της χρυσής τομής μεταφρασμένες στα μέτρα του ανθρώπινου σώματος. Μοιάζει να συνδέονται άμεσα με την «συναισθηματική τοπογραφία» του Δημήτρη Πικιώνη και την βαθιά πίστη του στην πανανθρώπινη αξία του «αριθμού», διατυπωμένη στην αποκαλυπτική σκέψη αλλά και τόσο περιεκτική φράση του στο κείμενο αυτό γραμμένο πίσω στο 1935....

«μετρούμε τη γη με τον κόπο του κορμιού μας».

Σόλων Ξενόπουλος

Καθηγητής, Κοσμήτορας Σχολής Αρχιτεκτονικής και Γεωπεριβαλλοντικών Επιστημών

Πανεπιστήμιο Νεάπολης

